

Az elsők és a Másnaposok – filmkritika a torrentes letöltésekben?²

Bevezetés

A XXI. század szerzői jogsértéseinek legfontosabb színhelye az internet. A rohamos gyorsasággal fejlődő világhálón a kezdetektől megtalálhatóak az illegális tartalmak, ezek robbanásszerű előretörése azonban a Napster kliens 1999-es megjelenésének köszönhető. Ezen rendszert nevezhetjük a fájlcsere első generációjának, amikor még csak zenei fájlok voltak elérhetőek a főleg Amerikai Egyesült Államokbeli egyetemi hálózatokon. A technológia fejlődésének (és az igazságszolgáltatás többnyire gyors reakciójának) köszönhetően később megjelent a második, majd a harmadik generáció. Ez utóbbi, a BitTorrent-technológia adja ezen cikk alapját, így ezzel érdekesebb néhány címszóban is megismerkednünk.³

A sávszélesség hihetetlen növekedésével egyre nagyobb állományok oszthatóak meg az interneten, ennek talán legegyszerűbb módja a köznyelvben torrentezésnek hívott folyamat. A korábbi generációkhoz képest a legnagyobb különbség az, hogy a kliensnek hívott segédprogramok segítségével a megosztandó állományok apró darabokra bontva továbbíthatóak. A decentralizált *peer-to-peer* technológiának köszönhetően nincs szükség egy központi szerverre, amely az adatokat tárolná: az állományok minden esetben csak a felhasználók számítógépein találhatóak meg. Ami közös, az „indexáló”, vagy más néven „közösségi” oldal (a továbbiakban a torrentoldal kifejezés használata esetén ezt kell érteni), amelyen megtalálhatóak a néhány kilobájtnyi méretű torrent-fájlok, amelyek segítségével, és az ún. tracker közbeiktatásával, a felhasználók megtalálhatják egymást. A *tracker* tehát egy olyan szerver, amely tárolja az összes, adott torrentoldalon található torrentfájlt; valamint azt, hogy ezeket kik töltötték le, ők milyen kapcsolatban állnak egymással, az eredeti állományok hány százalékát töltötték már le a saját számítógépükre. Ez utóbbi alapján két lehetőséget ismerünk: *seederek* azok, akik az eredeti állomány 100%-ával már rendelkeznek, míg *leecherek* azok, akik csak annak 0-99,99%-át birtokolják a számítógépükön.⁴ A torrentoldalak között megkülönböztetünk nyílt (*opennet*) és zárt (*darknet*) rendszereket. Előbbiek mindenki számára nyitva állnak, míg utóbbiakra a bejutás csak korlátozott számú felhasználó számára lehetséges, esetenként csak egy belső tag meghívójával, vagy akár emeldíjas SMS elküldésével.

Magyarországon eddig egy felmérést publikáltak (két részletben), amelyben zárt torrentoldalakon történő filmetöltést vizsgált Bodó Balázs és Lakatos Zoltán.⁵ Ebben

¹ PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Összehasonlító Jogi Intézet.

² A cikk megírása a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, „Kutatóegyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósult meg.

³ A fájlcsere „generációs” tipizálását lásd részletesen: Mezei Péter – Németh László: *Mozgásban a fájlmeosztók – negyedik generációs fájlcsere a láthatáron?* in Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 115. évfolyam 2. szám, 2010. április, p. 51-82.

⁴ Mezei-Németh, p. 58.

⁵ Bodó Balázs – Lakatos Zoltán: *A filmek online feketepiacja és a moziforgalmazás 1. rész: A tranzakciósintű elemzés lehetőségei* in Szociológiai Szemle, 20. évfolyam 3. szám, 2010., p. 34-75. (A továbbiakban: Bodó-Lakatos 2010.) és Bodó Balázs – Lakatos Zoltán: *A filmek online feketepiacja és a moziforgalmazás 2. rész: A*

empirikus kutatásuk okaként azt jelölték meg, hogy „[a] tartalom fogyasztását elemző kutatók jellemzően kérdőíves felmérésekből, és nem közvetlen megfigyelésből származó adatokkal dolgoznak, a legális és offline tartalmak fogyasztásának vizsgálatára alkalmas módszerek azonban nem, vagy csak nagy nehézségekkel használhatók a p2p kalózkodás kutatásában”.⁶ Ők három nagy torrentoldalra feltöltött összes filmet szerepeltettek vizsgálatukban, amelyhez (valószínűleg bővebb anyagi forrásokkal rendelkezve) külön programot írtak informatikus szakemberekkel. Ezen átfogó tanulmány, valamint azon megállapításuk, hogy „a filmek p2p feketepiacának vizsgálata meglehetősen elhanyagolt terület”⁷ adta meg az ötletet egy specifikusabb kutatás elvégzéséhez.

A kutatásról

Az adatgyűjtés még 2011 áprilisában kezdődött el, a kutatás céljainak felvázolásával. Eszerint a fentiekben bemutatott Bodó-Lakatos tanulmánytól eltérően a filmek egy szűkebb körével kívántam foglalkozni, lehetőség szerint összehasonlítva a mozis megtekintéseket és az internetes letöltéseket. Legfőképpen azért, mert Bodóék végkövetkeztetésétől eltérően (misperint „az online feketepiac [Magyarországon legalábbis] egyértelműen hiánypótló szerepet tölt be”⁸) a helyettesítést igyekeztem a vizsgáldás középpontjába állítani.⁹ A kiválasztott filmek tehát 2011. május-július között (a továbbiakban: tárgyidőszak) debütáltak a magyar mozikban vagy/és jelentek meg hazánkban DVD-n. Közöttük ugyanúgy találunk nagy költségvetésű, ám ehhez mérten megbukott alkotásokat (például *Az utazó*); ahogyan kevesebb dollármillióból készült, de a kritika és a nézők kedvencévé váló mozikat (például *A király beszéde*). Amint a listából is kivehető, csak amerikai filmek szerepelnek rajta, mert – ahogyan erre a Bodó-Lakatos tanulmány is utal – „[m]agyar filmet – a legnagyobb közönségsikereket leszámítva – csak alacsony kópiaszámmal és alacsony reklám-büdzsével forgalmazznak. Ennek – nem utolsósorban pedig a »magyar filmet nem lopunk« szolidaritásnak – köszönhetően a magyar filmgyártás kurrens alkotásai nem, vagy csak nyomokban érhetők el a magyar feketepiacokon.”¹⁰ A „magyar filmmel szembeni általános érdektelenségnek”¹¹ szintén eklatáns példája, hogy a hollywoodi szuperprodukciók részletes nézettségi és bevételi adatait tartalmazó magyar honlapon az egyetlen, tárgyidőszakban bemutatott magyar film nem található meg a listában.¹²

keresletet alakító mechanizmusok in Szociológiai Szemle, 21. évfolyam 2. szám, 2011., p. 111-140. (A továbbiakban: Bodó-Lakatos 2011.)

⁶ Bodó-Lakatos 2010., p. 34.

⁷ Bodó-Lakatos 2010., p. 45.

⁸ Bodó-Lakatos 2011., p. 136.

⁹ Hiánypótláson a fent idézett tanulmányban a saját tárgyidőszakukban legális forrásból nem beszerezhető filmalkotások letöltését értette Bodó Balázs és Lakatos Zoltán. Ebből kitalálható, hogy helyettesítésről akkor beszélhetünk, ha az adott tárgyidőszakban mutatkozik bármilyen legális lehetőség (mozis, televíziós megtekintés, DVD-kiadás, stb.) a filmalkotás elérésére.

¹⁰ Bodó-Lakatos, 2011., p. 130. A tárgyidőszakban a <http://www.filmtrailer.hu> oldal adatai alapján egyetlen magyar film jelent meg a mozikban, illetve DVD-n, *Apacsok* címmel. (<http://filmtrailer.hu/film/apacsok/>) Ezt a későbbiekben tárgyalt három torrentoldalon két verzióban összesen csak 2408 alkalommal töltötték le, így a később látható nagyszámú letöltésekhez viszonyítva elhanyagolható mennyiség okán nem került be a táblázatba. Ráadásul a Magyar Televízió 1-es csatornája egészen gyorsan, 2011. november 5-én 21:50 órai kezdettel másorra is tűzte az alkotást.

¹¹ Bodó-Lakatos, 2010., p. 40.

¹² A nézettségi adatok a <http://www.filmadatbazis.hu> internetes oldalról származnak. (A továbbiakban: Filmadatbázis.) Az *Apacsok* szót beírva három, XX. századi filmet találunk csak, közülük mindegyik külföldi alkotás. Érdekes, hogy a nagy sikerrel a közelmúltban vetített magyar filmek sem adnak találatot a keresőben.

Film magyar címe	Stúdió	Magyar moziis premier ¹	USA moziis premier ¹	Magyar DVD premier ²	USA DVD premier ⁴	USA DVD ár ⁵	USA bevétel ⁶	Magyar bevétel ⁶	Magyar összénvétel ⁶
Halálos iramban - Ötödik sebesség	Universal	2011.05.05	2011.04.29	2011.09.06	2011.10.04	\$16,99	\$209 837 675	150 984 205 Ft	135 352
Férfit látok álmaidban	Mediapro	2011.05.12	2010.09.23	2011.09.15	2011.02.15	\$15,99	\$3 248 246	19 379 800 Ft	18 232
Karib-tenger kalózái – Ismeretlen vizeken	Walt Disney	2011.05.19	2011.05.19	2011.09.21	2011.10.15	\$16,99	\$241 071 802	512 967 696 Ft	369 347
Másnaposok 2	Warner Bros	2011.05.26	2011.05.26	2011.11.30	2011.12.06	\$16,99	\$254 464 305	393 338 480 Ft	333 495
Szerellem és más drogok	20th Century Fox	2011.01.06	2010.11.24	2011.05.10	2011.03.01	\$15,99	\$32 367 005	66 595 950 Ft	55 427
The Expendables - A feláldozhatók	Lionsgate	2010.10.14	2010.08.13	2011.04.27	2010.11.23	\$14,99	\$103 068 524	66 869 135 Ft	55 302
Az utazó	Columbia	2010.12.23	2010.12.10	2010.05.11	2011.03.22	\$17,49	\$67 631 000	90 766 725 Ft	70 175
Zöld Darázs	Columbia	2011.01.13	2011.01.14	2011.05.18	2011.05.03	\$15,99	\$98 780 000	23 614 415 Ft	16 723
Gulliver utazásai	20th Century Fox	2011.02.13	2010.12.22	2011.05.25	2011.04.19	\$17,99	\$42 779 261	38 482 060 Ft	26 368
X-Men: Az elsők	20th Century Fox	2011.06.02	2011.06.03	2011.10.12	2011.09.09	\$18,99	\$146 408 305	84 544 125 Ft	70 983
Kung Fu Panda 2	Dreamworks	2011.06.02	2011.05.06	2011.11.30	2011.12.13	\$17,99	\$165 249 063	224 120 689 Ft	173 791
Hanna – Gyilkos természet	Universal	2011.06.23	2011.04.01	2011.10.19	2011.09.06	\$14,99	\$40 259 119	18 397 075 Ft	14 745
Transformers 3 - A hold sötétsége	Paramount	2011.06.30	2011.07.01	2011.11.03	2011.09.30	\$17,99	\$352 275 878	413 913 672 Ft	291 991
Rohanás	CBS	2011.01.27	2010.10.24	2011.06.16	2011.03.01	\$14,99	\$23 240 020	6 447 440 Ft	5 212
A király beszéde	Weinstein	2011.02.03	2010.10.26	2011.06.02	2011.04.19	\$16,49	\$138 795 342	169 498 510 Ft	131 275
A negyedik	Dreamworks	2011.02.17	2011.02.18	2011.06.22	2011.05.24	\$16,49	\$55 100 437	48 136 540 Ft	30 661
Honnan tudod?	Columbia	2011.02.24	2010.12.17	2011.06.29	2011.03.22	\$20,99	\$30 213 000	21 801 905 Ft	14 955
Micimackó	Walt Disney	2011.07.07	2011.07.15	2011.11.09	2011.11.25	\$17,99	\$26 692 846	86 911 450 Ft	80 050
Harry Potter és a Halál ereklyéi 2. rész	Warner Bros	2011.07.15	2011.07.15	2011.11.11	2011.11.11	\$16,99	\$379 344 886	650 795 739 Ft	492 756
A gondozó	Columbia	2011.07.21	2011.07.08	2011.10.19	2011.10.11	\$16,99	\$79 965 091	100 296 905 Ft	87 525
Verdák 2	WD/Pixar	2011.07.28	2011.06.24	2011.11.16	2011.11.01	\$16,99	\$190 178 285	313 141 151 Ft	246 380
Fekete hatyú	Fox Searchlight	2011.02.17	2010.12.01	2011.07.06	2011.03.29	\$14,99	\$106 954 678	76 784 865 Ft	59 993
A félszemű	Paramount	2011.02.17	2010.12.22	2011.07.05	2011.06.07	\$12,99	\$171 050 328	20 107 590 Ft	16 438
A szobalárs	Screen Gems	-	2011.02.01	2011.07.22	2011.05.17	\$15,99	\$37 300 000	-	-
127 óra	Fox Searchlight	2011.03.03	2010.11.05	2011.07.27	2011.03.01	\$21,99	\$18 335 230	8 361 955 Ft	6 697
				átlag		\$16,93	\$120 584 413	150 260 753 Ft	116828,0417
				összes			\$3 014 610 326	3 606 258 077 Ft	2 803 873

Megjegyzések:

1 - Forrás: <http://www.filmtrailer.hu>

2 - Forrás: <http://www.xpress.hu>

3 - Forrás: <http://www.xpress.hu>, 2011.10.24. (Kivéve a *Kung Fu Panda 2* című alkotást, ahol a jelzett ár a 2011.11.22-ei állapotot tükrözi.)

4 - Forrás: <http://www.amazon.com>

5 - Forrás: <http://www.amazon.com>, 2011.10.24.

6 - Forrás: <http://www.filmdatabazis.hu>, 2011.11.02. (Kivéve *A király beszéde* című alkotást, ahol az USA bevétel tekintetében az IMDB adataira támaszkodtam.)

<http://www.imdb.com/title/tt1504320/business>)

narancssárga színkód - A tárgyidőszakban moziban vetített filmalkotások.

zöld színkód - A tárgyidőszakban DVD-n megjelent filmalkotások.

A torrentoldalak kiválasztásánál szintén a minél szélesebb letöltői környezet felmérésére törekedtem. Elöljáróban azonban elmondható, hogy csak zárt közösségek jöhettek számításba, mivel teljesen magyar, nyílt oldal nincs jelenleg az interneten. Az nCore¹³ Magyarország egyik, ha nem a legnagyobb torrentes közössége, amely 200.000 fő feletti regisztrált felhasználószámával és közel azonos mennyiségű aktív torrentjével egyértelműen kiemelkedik a mezőnyből. A belga domainen bejegyzett The 1st¹⁴ az internetes „középosztályt” képviseli, közel 70.000 felhasználójával és majd 48.000-es torrentszámmal. A kis oldalak képviselőjében a szebb napokat látott, de a nem túl életképes fejlesztések miatt népszerűségéből erősen veszítő, 33.000 felhasználóval és 14.000 torrenttel rendelkező Pretorians¹⁵ is bekerült a listába.

Az induláskor volt egy negyedik vizsgált oldal is, amely különlegességként szerepeltetésért kiáltott: a csak kiváló minőségű (*High Definition*) filmekkel¹⁶ foglalkozó HDPre azonban 2011. július 10-én egyesült egy másik honlappal¹⁷, ennek következtében pedig a *tracker* tartalma törlésre került. Az új helyre viszont nem minden, korábban vizsgált *release* került vissza, ráadásul a letöltések számlálóját is nullázták, így a továbbiakban nem volt alkalmas az előzőekben kitűzött célok teljesítésére.

A *release*-ek¹⁸ osztályozásánál három nagy csoportot alakítottam ki: *mozis*, *öszvér* és *minőségi*. A legegyszerűbben meghatározható kategória a *mozis*: ide soroltam minden olyan *release*-t, amelyet valamilyen technikával moziban rögzítettek.¹⁹ A *minőségi* kiadások alatt értettem az általában kereskedelmi forgalomban kapható vagy kölcsönözhető kiadásokból másolt példányokat.²⁰ Annál érdekesebb viszont az általam *öszvéreként* aposztrofált kategória,

¹³ Az oldal letöltési statisztikáit lásd: <http://dl.dropbox.com/u/18150734/ncore.xls>. A kutatás során összegyűlt legfontosabb adatokat a mellékelt táblázatok tartalmazzák, de az érdeklődők a megadott linkeken további statisztikai érdekességeket böngészhetnek.

¹⁴ Az oldal letöltési statisztikáit lásd: <http://dl.dropbox.com/u/18150734/1st.xls>.

¹⁵ Az oldal letöltési statisztikáit lásd: <http://dl.dropbox.com/u/18150734/pretorians.xls>.

¹⁶ Az oldalra csak BluRay 720p, BluRay 1080p, BD25, BD50 és 3D 1080p minőségű *release*-ek feltöltését engedélyezte a staff. Ezek jelentését lásd a 20-as lábjegyzetben.

¹⁷ sct – *Egyesült a HDPre és az Evolution*. Forrás: <http://asva.info/egyessult-hdpre-es-az-evolution-2011-07.html>. (A letöltés időpontja: 2011. november 2.)

¹⁸ Az interneten terjedő „kiadások” hivatalos elnevezése, pontos magyar fordítása nincs. Érdekesség, hogy minden *release*-nek egy kiadott „szabályrendszernek” kell megfelelnie, amelyet időről időre frissítenek. Így pontosan meghatározott, hogy egy zenei album vagy egy film esetében milyen tömörítő eljárásokat használhatnak, az elkészült tartalom mekkora méretű lehet, stb. A *release* szabályokat lásd részletesen: http://www.sbytes.info/wp/?page_id=151. (A letöltés időpontja: 2011. november 2.)

¹⁹ Ide tartoznak a CAM, TS és TC *release*-ek. Valamennyi rövidítést a fájlok nevében helyezik el a *release* készítői, így könnyedén beazonosítható minden állomány minősége még a letöltést megelőzően. CAM: A *cam* egy, a moziban (általában digitális videokamerával) felvett film *rip*-je. TELESYNC (TS): A *telesyncre* is ugyanaz vonatkozik, mint a CAM-re, kivéve hogy külső hangforrást használ (leginkább a székben, a halláskárosultak számára elhelyezett audiobemenetet). TELECINE (TC): A *telecine* gép olyan szerkezet, mely a filmtekercsről digitálisan másolja át a filmet. További magyarázatért lásd: <http://falu.me/2009/06/29/roviditesek-a-letoltott-filmek-fajlneveben>. (A letöltés időpontja: 2011. november 2.)

²⁰ Ebben a csoportban találjuk a DVD, DVDrip, BDrip, BRrip, BluRay 720p, BluRay 1080p, BD25, BD50 és 3D 1080p *release*-eket. DVD: A hivatalosan kiadott DVD-lemezek teljes (DVD9), vagy tömörített másolatai (DVD5). DVDrip: A végleges, kiadott DVD másolata – kisebb méretben és gyengébb minőségben. BDrip, BRrip: A hivatalosan kiadott (BDrip) és még kiadás előtt álló (BRrip) BluRay-lemezek kisebb méretű és gyengébb minőségű másolatai. BluRay 720p és 1080p: A hivatalosan kiadott BluRay-lemezek általában 1-2 DVD5 vagy DVD9 méretre optimalizált másolatai. BD25, BD50: Az eredeti, egy- illetve kétoldalas BluRay lemezek teljes másolatai., 3D 1080p: A három dimenziós BluRay-kiadásokból készült másolat. További magyarázatért lásd: <http://falu.me/2009/06/29/roviditesek-a-letoltott-filmek-fajlneveben> és http://en.wikipedia.org/wiki/Pirated_movie_release_types. (A letöltések időpontja: 2011. november 2.)

hiszen ide olyan tartalmakat soroltam, amelyek az előbbi két csoport között helyezkednek el, általában minőségi képpel, de mozis hanggal.²¹ A számolás egyszerűsítése miatt viszont a mozis és az ösvér kategóriát a bevételkiesések felmérésekor egy kalap alá vettem, hiszen utóbbiak általában még akkor jelennek meg, mikor az adott film moziban is elérhető, vagyis ezek a nézettséget csökkenthetik.

A 2. számú táblázatban látható jegyárak vonatkozásában öt budapesti és négy vidéki filmszínházat vizsgáltam meg. A magyarországi helyzetet²² jól jellemzően hat multiplex és három „klasszikus” mozihelyszínt választottam – érdekes megfigyelni az azonos hálózatba tartozó mozik árai közötti különbséget is. Az adatok összesítését követően kiszámolt 1290 Ft-os átlagos jegyár létjogosultságát erősíti az a tény is, hogy a Filmadatbázis oldala szerint a vizsgált filmek mozis bevételeinek és nézettségének hányadosaként 1286 Ft-ot kapunk átlagos jegyárként.

Jegyárak*	"Normál" film			3D film		
	Teljes árú	Diák- és gyerek	Nyugdíjas	Teljes árú	Diák- és gyerek	Nyugdíjas
Budapest, Cinema City Arena	1 490 Ft	1 090 Ft	1 090 Ft	1 900 Ft	1 490 Ft	1 490 Ft
Budapest, Corvin mozi	1 450 Ft	1 000 Ft	725 Ft	1 800 Ft	1 350 Ft	900 Ft
Budapest, Palace Lurdy ház**	1 350 Ft	1 090 Ft	1 090 Ft	1 790 Ft	1 490 Ft	1 490 Ft
Budapest, Palace Westend***	1 490 Ft	1 090 Ft	1 090 Ft	1 900 Ft	1 490 Ft	1 490 Ft
Budapest, Sugár mozi	1 490 Ft	1 090 Ft	1 090 Ft	1 890 Ft	1 490 Ft	1 490 Ft
Szeged, Belvárosi mozi	990 Ft	800 Ft	800 Ft	1 290 Ft	1 050 Ft	1 050 Ft
Szeged, Cinema City	1 090 Ft	890 Ft	?	1 440 Ft	1 240 Ft	?
Székesfehérvár, Cinema City	1 390 Ft	1 050 Ft	?	1 700 Ft	1 390 Ft	?
Zalaegerszeg, Cinema City	1 050 Ft	900 Ft	?	1 390 Ft	1 240 Ft	?
átlag	1 310 Ft	1 000 Ft	981 Ft	1 678 Ft	1 359 Ft	1 318 Ft
						1 290 Ft

Megjegyzés:

* 2011-es adatok.

** A Cinema City felvásárolta a Palace Cinemast, így 2012. január 1-jétől MiMozink Lurdy ház néven működik tovább.

*** A Cinema City felvásárolta a Palace Cinemast, így 2012. január 1-jétől Cinema City Westend néven működik tovább.

2. számú táblázat

A DVD-kiadások árait az xpress.hu webáruháza alapján állapítottam meg²³, ahol a 25 lemez átlagára 2870 Ft lett.²⁴ Legnagyobb sajnálatomra a magyarországi DVD-eladásokról átfogó statisztikát (pontos számokkal) nem találtam az interneten, a vizsgált oldalon is csak toplistát találhatunk, konkrét adatok nélkül.²⁵

²¹ Emiatt ide soroltam minden olyan *release*-t, amelynek nevében megtalálható a CUSTOM szó, hiszen ez arra utal, hogy nem hivatalos kiadásról másolták a tartalmat, hanem házilag „barkácsolták”. Itt vettem számításba még a következőket: R5, R6, PPVrip, SCR, DVDscr. Retail 5 (R5): A *Retail 5* újfajta elnevezés, Kelet-Európai DVD kiadások, nem sokkal a vetítést követően; nem teljes értékű DVD-k. Retail 6 (R6): Az R6 az R5-höz hasonlóan a DVD kiadási régióját jelöli, ebben az esetben a kínai térségben hamarabb megjelent lemezekről készült másolatokat. PPVrip: A fizetős műsortartalmak (*Pay Per View*) segítségével készített másolatok. SCREENER (SCR): Egy pre-VHS szalag, melyet promóciós célokból küldenek kölcsönzőkbe, és más helyekre. DVD-SCREENER (DVDscr): Ugyanazok a jellemzői mint a *screeener*nek, csak DVD-ről szedik le. További magyarázatért lásd: <http://falu.me/2009/06/29/roviditesek-a-letoltott-filmek-fajlneveben> és http://en.wikipedia.org/wiki/Pirated_movie_release_types. (A letöltések időpontja: 2011. november 2.)

²² „1984-ben 3794 mozi üzemelt az országban, többségük természetesen vidéki és/vagy kultúrházi vetítőtérként. Ez az állomány 2008-ra 183 mozira és 409 teremre olvadt, [...] a legalább 4 teremmel rendelkező 29 mozi vitte el az előadások 81%-át, a nézők 86%-át és a bevétel 91%-át.” Bodó-Lakatos 2010., p. 46-47.

²³ Ahol minden DVD egységesen 2990 Ft, de internetes rendelés esetén ebből 100-1000 Ft kedvezményt kap a vásárló.

²⁴ Lásd az 1. számú táblázatot.

²⁵ Sem a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) honlapját böngészve, sem más oldalakat meglátogatva nem található még csak közelítő adat sem. A már többször említett tanulmányban írtakhoz tehát csak csatlakozni tudok: „[a] releváns filmek bolti forgalmáról mindmáig nem sikerült beszereznünk részletes adatokat.” Bodó-Lakatos 2010., p. 50.

Az előző bekezdésben már említésre került a nézettség, amely annyiban torz adatokat mutat, hogy csak bizonyos intervallum számait láthatjuk.²⁶ Sajnos a honlapon arra vonatkozóan információt nem találtam, honnan és milyen módszerrel származnak az adatok, ahogyan a fenntartókhoz vezető kapcsolattartási lehetőséget sem. Egy alkotást (*A szobatárs*) pedig a magyar mozikban nem láthattak a kedves nézők.

A számokról

Hogy a mozis debütálást követő hányadik napon került fel egy-egy *release* a torrentoldalakra, azt hosszasan lehetne elemezni, de ennek már csak azért gyakorlati jelentősége, mert általában nem hazánkban mutatták be először az alkotásokat.²⁷

El kell viszont egy kicsit időznünk a *Másnaposok 2* című filmnél, amellyel a magyar „kalózok” világhírnévre tettek szert. A nemzetközi szintén először a CiNEDUB csapat magyar mozikban, magyar hanggal rögzített verziója tűnt fel.²⁸ A forgalmazó Warner Brothers Pictures szinte azonnal szankcióra szánta el magát: filmjeinek magyar bemutatóit későbbre toltta, így például a kutatásban is szereplő *Harry Potter és a Halál ereklyéi 2. rész* című filmet csak július 15-től, péntektől vetíthették a magyar mozik, míg a világpremier július 7-én volt Londonban, de Nyugat-Európában is már július 13-tól láthatták a nézők.²⁹ Meglátásom szerint a későbbiekben ezzel csak a letöltési statisztikákat fogja javítani a kiadó, hiszen a hosszabb várakozás miatt az igazán nagy rajongók inkább letöltik majd a filmet egy idegen nyelvű kamerás verzióban, minthogy megvárják a magyar mozis megjelenést. Már az ifjú varázslótanonc kalandjai is a premiert követő második napon elérhetőek voltak az interneten magyar nyelven.³⁰

A vizsgált filmek közül először nézzük meg azt a tizenkettőt, amelyeket a tárgyidőszakban a mozikban vetítettek. Nem meglepő módon mindegyikről készült mozis vagy ösvér *release*, közülük egy esetében a letöltések száma ráadásul meghaladta a mozis nézettség mutatóját is (*X-men: Az első*). Ennek oka vélhetően az, hogy „a nagy közönséget vonzó filmekről a fájlcsere-élők is könnyebben értesülnek és többet tudnak, ezért inkább ezeket töltik le, mint a kisebb közönségű filmeket.”³¹ A legnépszerűbb letöltött alkotás a fent már említett *Másnaposok 2* volt, majdnem 130.000-es mutatójával – ám ez is 200.000-rel elmarad a mozis megtekintések számától.

²⁶ Míg a <http://www.port.hu> oldalon található információk alapján kisebb mozik egyes filmeket még mindig műsoron tartanak.

²⁷ A premier dátumát lásd az 1. számú táblázatban.

²⁸ sct – *Vége a hazai mozipremiereknek, a Warner berágott.* Forrás: <http://asva.info/vege-a-hazai-mozipremiereknek-a-warner-beragott-2011-06.html>. (A letöltés időpontja: 2011. november 5.)

²⁹ gk, sZ – *Hollywoodnak elege lett a magyar kalózfilmekből.* Forrás: http://index.hu/kultur/cinematrix/ccikkek/2011/06/10/a_warner_bros_keslelteti_a_magyar_bemutatokat/. (A letöltés időpontja: 2011. november 5.)

³⁰ Érdekes, hogy a tárgyidőszakot követően a fentebb említett CiNEDUB *release*-csapattal összefüggésbe hozható szerverparkot egy rendőrségi razzia során, 2011. október elején lefoglalták. Lásd: sct – *Lekapcsolták a legnagyobb magyar kalózszervereket.* Forrás: <http://asva.info/lekapcsoltak-a-legnagyobb-magyar-kalozszervereket-2011-10.html> és sct – *Három payftp-t fogott volna a NAV? – Van hatása? Nincs.* Forrás: <http://asva.info/harom-payftp-t-fogott-volna-a-nav-van-hatasa-nincs-2011-10.html>. (A letöltések időpontja: 2011. november 5.)

³¹ Bodó-Lakatos 2010., p. 62.

A torrentezők körében a legkevésbé népszerű alkotás a *Férfit látok álmaidban* volt, ezt mindössze 24-en töltötték le egy öszvér verzióban a The 1st oldaláról (a másik két trackeren nem is volt jelen ez a *release*). A szintén emlegetett *Harry Potter és a Halál ereklyéi 2. rész* másfél hónap alatt alig maradt el a *Másnaposok 2* azonos intervallumú teljesítményétől. Nem kizárt, hogy ha a kutatás tovább folytatódott volna, hasonló számot ért volna el ez a film is. „Természetesen” a májusban moziban vetített filmek augusztus végén már minőségi release-ek formájában is elérhetőek voltak a torrentoldalakon (a júniusi és júliusi premierek esetében a nyolcból csak három film „büszkélkedhetett” ilyen verzióval szeptember elejéig). Érdekes látni, hogy a rövid időszak ellenére a *Halálos iramban – Ötödik sebesség* című alkotást nagyjából két hét alatt harmad annyian töltötték le minőségi formában, mint előtte három és fél hónap alatt mozis vagy öszvér verziókban.

Egy esetben láthatunk ugrásszerű emelkedést: a fentebb már említett *Férfit látok álmaidban* több mint 8000%-os növekedést produkálva immáron 1933 alkalommal került letöltésre minőségi formában, de így is a legnagyobb érdektelenséget kiváltó mű lett.³² Ahogyan Bodó-Lakatos is fogalmaznak: „[a] mozikban éppen játszott filmek online kalózkínálata erősen marketingvezérelt: a forgalmazótól komolyabb promócióban részesülő alkotások könnyebben kikerülnek a fájlcsere hálózatokra, mint a kisebb marketingbüdzsésű filmek.”³³ Woody Allen filmjeit inkább nevével, mint reklámmal adja el – vélhetően a fájlcsere előszeretettel alkalmazó fiatalok³⁴ már kevésbé ismerik őt, ezért nem töltik le a filmjeit.

Meg kell említenünk a *Hanna – Gyilkos természet* című alkotást, amelyet 10.440 mozis/öszvér letöltést követően majdnem hétezer választottak minőségi formában – ebben akár az is közrejátszhat, hogy a mértékadó nemzetközi filmes oldalon, az IMDB-n 7,0-s átlagot ért el, ezzel bekerült minden idők legjobb 500 filmje közé.³⁵

A maradék 13 filmalkotás a tárgyidőszakban jelent meg DVD-n, mozis premierjük esetenként még a 2010-es évben volt. Ennek (és a ténynek, hogy a torrentoldalokon a sokáig inaktív, régi torrenteket az oldal automatikusan vagy a *staff* tagjai manuálisan törlik) is köszönhetően a mozis és öszvér *release*-ek számával kapcsolatban nem kaphatunk hiteles és átfogó képet, hiszen a jobb verziók megjelenésével ezek már „kihaltak” az oldalakról. Érdekes látni, hogy Sylvester Stallone filmje, a *The Expendables – A feláldozhatók* 55 ezres mozis nézettségét követően 50 ezres letöltési számot hozott csak a minőségi *release*-ek kategóriájában. Még furcsább, hogy a Filmadatbázis adatai szerint a mozikban mindössze két hétig játszott *Zöld Darázs*³⁶ majdnem 17.000 megtekintőjéhez képest a letöltések száma bő 28.000 volt. Ehhez képest nem meglepő, hogy az Egyesült Államokban is megbukó *Gulliver utazásai*³⁷ közel azonos számokat produkált mozis nézőszám (26.368) és minőségi *release*-letöltés (24.849) tekintetében. Ezt is túlszárnyalta *A negyedik*: 30 ezer nézőre négyszer ennyi, több mint 124 ezer letöltő jutott. Ebben az esetben még a tömegpszichózisra sem hivatkozhatunk, mint a

³² Tegyük hozzá: nemcsak hazánkban, hanem az Amerikai Egyesült Államokban is csúfosan leszerepelt, hiszen a 22 millió dolláros elkészítési költség ellenére a bevételek 2011 novemberének végéig alig haladták meg a 3 millió dollárt. (Lásd: 1. számú táblázat.)

³³ Bodó-Lakatos 2011., p. 134.

³⁴ Mezei Péter: *A fájlcsere dilemma. A perek lassúak, az internet gyors.* HVG ORAC, Budapest, 2012. p. 103-108. (A továbbiakban: Mezei 2012.)

³⁵ <http://www.imdb.com/title/tt0993842/>. Természetesen a lista állandóan változik, a fenti állítás a 2011. november 5-ei állapotot tükrözi.

³⁶ A szerző ezen ponton bizonytalanodott el először az adatok hitelességén – de sajnos ennél autentikusabb forrás nem lévén kénytelen volt ebbe belenyugodni.

³⁷ Jack Black 3D-ben vetített komédiája a 120 millió dolláros elkészítési költséggel szemben még 43 millió dollár bevételt sem termelt – az ilyen veszteségeket még a legnagyobb stúdiók sem nézik jó szemmel.

Hanna – Gyilkos természet esetében, hiszen az IMDB-n mindössze 6,1-es átlaggal áll az alkotás, valamint a főszereplő Alex Pettyfernek odaítélt *Teen Choice Movie Breakout Award*³⁸ sem lehet véleményem szerint a különbség valós oka.

A hibás adatokon kívül más magyarázat nem lehet arra sem, hogy a magyar mozikban (állítólag) csak egy hétig futó *Rohanás* valamivel több, mint 5000-es nézőközönségére hogyan jutott 110 ezerrel több letöltés. Hasonlóan érdekes a *127 óra* 7000-et sem elérő mozis nézőszámához kapcsolódó 75.049 illegális másolat. A filmek közül egyedülként a korábban

³⁸ <http://www.imdb.com/title/tt1464540/awards>. (A letöltés időpontja: 2011. november 5.)

Film magyar címe	1st		nCore		Pretorians		Összes mozis és öszvér	x1290 (bevételekiesés)*	Összes minőségi	x2870 (bevételekiesés)**	Összes bevételekiesés			
	mozis	öszvér	minőségi	mozis	öszvér	minőségi								
Halálós iramban - Ötödik sebesség	11 544	1 612	4 790	88 600	7 622	39 027	3 852	823	1 461	114 053	147 128 370 Ft	45 278	129 947 860 Ft	277 076 230 Ft
Férfi látok álmaidban	-	24	240	-	-	1 693	-	-	-	24	30 960 Ft	1 933	5 547 710 Ft	5 578 670 Ft
Karib-tenger kalózái – Ismeretlen vizeken	8 708	3 122	169	71 469	20 502	7 812	3 529	1 818	26	109 148	140 800 920 Ft	8 007	22 980 090 Ft	163 781 010 Ft
Másnaposok 2	12 315	-	-	112 339	-	-	4 899	-	-	129 553	167 123 370 Ft	0	0 Ft	167 123 370 Ft
Szerlem és más drogok	4 455	2 550	3 298	-	23 259	23 836	1 870	1 186	917	33 320	42 982 800 Ft	28 051	80 506 370 Ft	123 489 170 Ft
The Expendables - A feláldozhatók	706	9 521	4 772	-	3 093	44 468	-	4 808	1 412	18 128	23 385 120 Ft	50 652	145 371 240 Ft	188 756 360 Ft
Az utazó	-	2 212	2 247	-	1 772	25 227	2 237	1 398	771	4 002	5 162 580 Ft	50 138	143 896 060 Ft	149 058 640 Ft
Zöld Darázs	-	4 416	2 348	-	-	21 985	-	2 443	516	6 980	9 004 200 Ft	24 849	71 316 630 Ft	80 320 830 Ft
Gulliver utazásai	121	4 416	2 348	-	-	21 985	-	2 443	516	6 980	9 004 200 Ft	24 849	71 316 630 Ft	80 320 830 Ft
X-Men: Az első	5 459	6 592	-	42 966	27 933	3 559	2 894	1 985	13	87 829	113 299 410 Ft	3 572	10 251 640 Ft	123 551 050 Ft
Kung Fu Panda 2	7 058	730	-	47 110	10 088	-	2 903	266	-	68 155	87 919 950 Ft	0	0 Ft	87 919 950 Ft
Hama – Gyilkos természet	171	708	105	426	8 656	6 802	-	479	-	10 440	13 467 600 Ft	6 907	19 823 090 Ft	33 290 690 Ft
Transformers 3 - A hold sötétsége	12 893	-	-	69 663	110	-	4 467	-	-	87 133	112 401 570 Ft	0	0 Ft	112 401 570 Ft
Rohanás	316	815	9 604	-	1 280	101 814	-	262	3 089	2 673	3 448 170 Ft	114 507	328 635 090 Ft	332 083 260 Ft
A király beszéde	-	1 488	5 112	-	-	63 096	-	705	1 462	2 193	2 828 970 Ft	69 670	199 952 900 Ft	202 781 870 Ft
A negyedik	1 024	191	9 581	-	10 372	112 345	382	538	2 776	12 507	16 134 030 Ft	124 702	357 894 740 Ft	374 028 770 Ft
Honnan tudod?	-	141	5 252	-	-	55 179	-	-	2 276	141	181 890 Ft	62 707	179 969 090 Ft	180 150 980 Ft
Micimackó	-	1 769	-	-	13 318	1 102	-	590	-	15 677	20 223 330 Ft	1 102	3 162 740 Ft	23 386 070 Ft
Harry Potter és a Halál ereklyéi 2. rész	8 575	-	-	55 619	-	-	3 279	-	-	67 473	87 040 170 Ft	0	0 Ft	87 040 170 Ft
A gondozó	4 096	1 196	-	31 389	11 443	-	1 432	344	-	49 900	64 371 000 Ft	0	0 Ft	64 371 000 Ft
Verdiák 2	8 417	-	-	33 035	-	-	2 480	-	-	43 932	56 672 280 Ft	0	0 Ft	56 672 280 Ft
Fekete hattyú	-	2 305	4 161	-	-	65 489	-	1 145	1 109	3 450	4 450 500 Ft	70 759	203 078 330 Ft	207 528 830 Ft
A félszemű	-	656	5 094	-	1 612	45 342	-	193	1 374	2 461	3 174 690 Ft	51 810	148 694 700 Ft	151 869 390 Ft
A szobalásr	24	57	3 962	-	-	33 555	-	-	661	81	104 490 Ft	38 178	109 570 860 Ft	109 675 350 Ft
127 óra	-	-	6 353	-	-	66 262	-	-	2 434	0	0 Ft	75 049	215 390 630 Ft	215 390 630 Ft
összesen	85 882	40 105	70 478	552 616	141 208	763 611	36 752	20 309	22 027	876 872	1 131 164 880 Ft	856 116	2 457 052 920 Ft	3 588 217 800 Ft

Megjegyzések:

* A mozis jegyárak vonatkozásában lásd a 2. számú táblázatot.

** A DVD-árak vonatkozásában lásd az 1. számú táblázatot.

narancssárga színkód - A tárgyidőszakban moziban vetített filmalkalások.

zöld színkód - A tárgyidőszakban DVD-n megjelent filmalkalások.

3. számú táblázat

említett *A szobatárs* 38.178 letöltését nem tudjuk mihez mérni – hacsak nem ahhoz a 81-hez, amelyet a mű angol nyelvű mozis és öszvér verzióinak illegális beszerzéséből kaptunk.

Összegzés

Végezetül nézzük át, milyen bevételkiesés³⁹ érte a forgalmazókat a letöltések miatt. Mivel korábban említettem, hogy a magyarországi dvd-eladásokról pontos mutatókat nem sikerült beszerezni, a kialakult kép természetesen csalóka, némileg torz is. Az átlagolással számított 1290 Ft-os mozijegy- és 2870 Ft-os DVD-árral is lehet vitatkozni, mint ahogyan a kijött számadatokkal is. Az viszont tény, hogy az adatok alapján a 25 filmet összesen 2.803.073 fizető néző látta a mozikban, a három torrentoldalról pedig 1.732.988 alkalommal töltötték le őket 2011. szeptember 3-ig bezárólag. Az egyénileg számított kár-mutató éppen ezért döbbenetes: a 3,588 milliárd Ft alig marad el a mozik 3,606 milliárd Ft-os bevételétől.

Ha ezektől a számoktól még nem ámultunk el teljesen, tegyük hozzá: a vizsgált filmek bevétele az Amerikai Egyesült Államokban 3 milliárd dollár volt. 2011-es árfolyamokkal számolva tehát a magyar bevételek még a 0,5%-át sem érik el az amerikaiaknak. Ezek szerint Hollywood anyországa csak 31-szer nagyobb népességgel rendelkezik, de 200-szor annyian járnak moziba. Természetesen ez egy provokatív feltételezés, amely valóságtartalmának megvizsgáláshoz tisztában kellene lennünk a magyar mellett az amerikai mozijegy-árakkal. Ennek hiányában viszont van információnk az átlagkeresetekről: 2010-es adatok szerint a tengerentúlon egy állampolgár átlagosan 40.560, míg hazánkban 12.843 dollárt visz haza évente.⁴⁰ A differencia háromszoros, viszont a DVD-lemezek árai közötti különbség nagyjából 15%-os.⁴¹ Ennek, valamint a több és jobb legális lehetőség⁴² hiányának köszönhető, hogy a magyar társadalom tagjai inkább a fájlcsereletést választják a moziba járás és a DVD-vásárlás helyett.

Bodó Balázs és Lakatos Zoltán „nem találnak meggyőző magyarázatot a magas helyettesítési arányra, és feltételezik, hogy az illegális letöltés jelentős (időben és erőfeszítésben megnyilvánuló) ráfordításgénye miatt azok töltik le a filmeket, akik egyébként is megnéznék moziban.”⁴³ Véleményem szerint ezen megállapítás több ponton is támadható. Az idő- és erőfeszítésbeli ráfordítást mindenképpen túlzónak érzem, hiszen egy gyakorlott fájlcsereelő számára nem okoz nagyobb nehézséget egy torrentoldalon adott film megkeresése és letöltése, mintha ezt egy legális oldalon tehetné meg. Viszont ez a módzat ingyenes, míg a legális szolgáltatásért kénytelen lenne fizetni az illető. A mozival szemben pedig mindenképpen előny, hogy a letöltés „otthon” van, fizikai helyváltoztatást nem igényel. Zenei albumoknál előszeretettel hangoztatják, hogy a letöltés azért hasznos, mert amennyiben tetszik az adott együttes zenéje, szponzorációs céllal vélhetően később megvásárolja majd a fájlcsereelő az adott CD-lemezt.⁴⁴ Filmalkotások esetében véleményem szerint a helyettesítő hatás jóval fontosabb. Mivel egy filmet általában tovább tart megnézni, mint egy zenei albumot meghallgatni, az ismétlés kevesebb esetben valószínű. Sajnos sem ebben, sem a Bodó-Lakatos tanulmányban nem sikerült arra választ találni, mi lesz az illegálisan letöltött filmalkotások további sorsa. Egyáltalán megnézésre kerülnek-e a felhasználók számítógépein;

³⁹ Mivel nem kívánom sem polgári jogi, sem büntetőjogi értelemben boncolgatni a „kár” szó jelentését, ezért a 3. számú táblázatban a filmforgalmazókat ért azon veszteségeket igyekeztem számszerűen jelezni, amelyet a filmek moziban megtekintése és megvásárlása helyetti letöltésekkel szenvedtek el.

⁴⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_average_wage (A letöltés időpontja: 2011. november 15.)

⁴¹ Lásd 1. számú táblázat.

⁴² Mezei 2012., p. 253-256.

⁴³ Bodó-Lakatos 2010., p. 46.

⁴⁴ Mezei Péter: *Digitális sampling* és fájlcsere. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Összehasonlító Jogi Intézet, Szeged, 2010. p.133-134.

ha igen, akkor azokat archiválják-e, vagy azonnal törlik a merevlemezeiről, esetleg még moziban is megtekintik újra. Emiatt mindenképpen torz az adat, hiszen nem a forgalmazók tényleges kárát mutatják, hanem egy vélt, számított bevételkiesést.

Akárhogy is, a magyar helyzet némileg meglepő, ugyanakkor elkeserítő is. A jelenlegi gazdasági helyzetben egy átlagpolgár nem engedheti meg magának, hogy havonta több alkalommal moziba menjen, eredeti DVD-kiadású filmeket vásároljon. Ezért rengetegen fordulnak az illegális forrásokhoz és töltenek le filmeket az internetről. Erre kész iparágak fejlődtek már ki, a hobbiból készített torrent-*trackerek*től kezdve a súlyos tízezrekért fenntartott fizetős FTP-szerverekig bezárólag. Mivel ezekben az esetekben nemcsak a szerzői jogok megsértéséről beszélhetünk, hanem egyéb polgári jogi és büntetőjogi normák megsértéséről is,⁴⁵ beláthatjuk: nagyobb mértékben a filmetöltés is számítógépes bűncselekmények sorozata. Más kérdés, hogy hazánk igazságszolgáltatásának vannak égetőbb problémái is, mint a netes kalózkodás elfogása, így a helyzet javulása a közeljövőben vélhetően nem várható.

⁴⁵ Mezei 2012., p. 179-185.